

УДК 346

DOI https://doi.org/10.32836/2521-6473-2019-4-134-139

Л. В. Таран, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри господарського права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ЩОДО АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Статтю присвячено розгляду сучасного правового регулювання здійснення господарської діяльності закладами позашкільної освіти. Науковий інтерес викликали новації законодавства в освітній сфері.

Метою статті є подальша теоретична розробка сутності господарської діяльності позашкільних освітніх закладів. Розкриття змісту господарських правовідносин, в які вони вступають. Розкрито порядок легалізації надання освітніх послуг закладами позашкільної освіти. Дослідженні засоби технічного регулювання їх діяльності.

Встановлено, що ліцензування цього виду господарської діяльності є не обов'язковим але можливим. Заклад позашкільної освіти є складовою системи позашкільної освіти, яка надає знання, формуючи вміння та навички за інтересами, забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації та інтелектуальний, духовний і фізичний розвиток, підготовку до активної професійної та громадської діяльності, створює умови для соціального захисту та організації змістовного дозвілля відповідно до здібностей, обдарувань та стану здоров'я вихованців, учнів і слухачів. Зазначений суб'єкт господарської діяльності діє на підставі типового положення, затвердженого Кабінетом Міністрів України. Заклади позашкільної освіти створюються в формі юридичної особи, а також фізичної особи-підприємця або структурного підрозділу юридичної особи приватного чи публічного права, основним видом діяльності яких є освітня діяльність у сфері позашкільної освіти. Установчими документами закладу позашкільної освіти для юридичних осіб є статут, що затверджується засновником закладу, а для фізичних осіб-підприємців або структурних підрозділів юридичної особи – положення про них.

До правових засобів регулювання у сфері позашкільної освіти належить ліцензування, відповідність будівельним і санітарно-гігієнічним нормам, правилам і стандартам облаштування та утримання закладу позашкільної освіти, навчальним планам та програмам.

Ключові слова: освітні послуги, заклади позашкільної освіти, створення закладів позашкільної освіти, Закон «Про позашкільну освіту».

L. V. Taran. Some actual questions about extracurricular education's business

It is devoted to the consideration of the current legal regulation of the conduct of business activity by institutions of extracurricular education. Scientific interest is caused by innovations in the legislation in the educational sphere. The procedure of legalization of provision of educational services by extracurricular educational institutions is revealed. Study of the means of technical regulation of their activities. It has been established that legal entities and entrepreneurs can provide extracurricular education services.

The article concludes that business entities providing services in the area of meeting spiritual needs (dance schools, language courses), but do not carry out their activities on the basis of standard or approved curricula, and who do not issue a document on extracurricular education, do not belong to out-of-school educational institutions.

Extracurricular education establishments are created in the form of a legal entity, as well as a natural person – entrepreneur or structural unit of a legal entity, private or public law, whose main activity is educational activities in the field of extracurricular education. The constituent documents of the institution of extracurricular education are for the legal entities the statute approved by the founder of the institution, and for individuals – entrepreneurs or structural subdivision of the legal entity – have their own provisions about them.

© Л. В. Таран, 2019

The legal means of regulation in the field of extracurricular education include licensing, compliance with building and sanitary norms, rules and standards for the arrangement and maintenance of the institution of extracurricular education, curricula and programs. This issue is regulated by a number of state sanitary rules and regulations.

In accordance with the Law of Ukraine "On Extracurricular Education" licensing of educational activities may be carried out by the decision of the founder (founders) of the institution of extracurricular education, that is, is not obligatory. The examination of professional conformity is carried out by conducting attestation of pedagogical staff, it is obligatory. In accordance with the Law of Ukraine "On Education", the attestation of pedagogical workers equals the certification, which represents an external evaluation of the professional competences of a pedagogical worker.

Key words: educational services, institutions of extracurricular education, establishment of extracurricular educational institutions, Law "On Extracurricular Education".

Постановка проблем. Позашкільна освіта є невід’ємним складником системи освіти, таке твердження закріплюється безпосередньо у ст. 10 Закону України «Про освіту» [1]. Позашкільна освіта покликана розвивати здібності та таланти вихованців, учнів і слухачів, задовольняти їх інтереси, духовні запити і потребу у професійному визначенні. За статистичною інформацією Міністерства освіти і науки України та ДНУ «Інститут освітньої аналітики» станом на 2018 рік чисельність вихованців у позашкільних навчальних закладах державної та комунальної форм власності системи освіти становила 1 млн 240 тис. осіб [2, с. 65]. Вказане викликає необхідність чіткого правового регулювання господарських правовідносин, керуючись важливістю реалізації державної політики, задоволення соціальних потреб і публічного інтересу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальність предмету дослідження обумовлена як публічними так і соціальними чинниками. Суспільні потреби стимулювали запровадження освітньої реформи, що стало підставою прийняття низки нормативних актів. Одним із напрямів реформування освіти стала оптимізація здійснення господарської діяльності. Зазначене викликало неабиякий інтерес наукової думки. З’являються дослідження в галузі господарського права щодо регулювання процесу створення освітніх суб’єктів права, легалізації і технічного регулювання їх діяльності, а також порядку надання освітніх послуг.

Автори, які проводять наукові дослідження в зазначеній галузі, Р.В. Шаповал, В.М. Бесчастний, Л.І. Даниленко, Т.П. Козарь, Б.В. Дерев’янку. Однак, не зважаючи на високу наукову зацікавленість у вирішенні правничих питань, залишилися не достатньо досліджені напрямки господарсько правового регулювання власне діяльності закладів позашкільної освіти. Зважаючи на це **метою статті** є подальша теоретична розробка сутності господарської діяльності позашкільних освітніх закладів. Розкриття змісту господарських правовідносин, в які вони вступають.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Закону України «Про позашкільну освіту» від 20.06.2000 № 1841-III заклад позашкільної освіти є складовою системи позашкільної освіти, яка надає знання, формуючи вміння та навички за інтересами, забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації та інтелектуальний, духовний і фізичний розвиток, підготовку до активної професійної та громадської діяльності, створює умови для соціального захисту та організації змістовного дозвілля відповідно до здібностей, обдарувань та стану здоров’я вихованців, учнів і слухачів (ст. 1) [3]. Слід зазначити, що заклади позашкільної освіти створюються в формі юридичної особи, а також фізичної особи-підприємця або структурного підрозділу юридичної особи приватного чи публічного права, основним видом діяльності яких є освітня діяльність у сфері позашкільної освіти. Згідно ст. 13 Закону України «Про позашкільну освіту» установчими документами закладу позашкільної освіти є для юридичних осіб статут, що затверджується засновником закладу.

Фізична особа-підприємець або структурний підрозділ юридичної особи приватного чи публічного права, основним видом діяльності яких є освітня діяльність, діють на підставі власних положень про них. Але не будь-який заклад, який надає послуги у сфері творчої само-реалізації інтелектуального, духовного і фізичного розвитку є закладом позашкільної освіти. Перелік їх можна бачити у Постановою КМУ від 6 травня 2001 р. N 433 «Про затвердження переліку типів позашкільних навчальних закладів і Положення про позашкільний навчальний заклад» [4]

Підставою здійснення господарської діяльності з надання послуг з позашкільної освіти є «Положення про позашкільний навчальний заклад» та типові навчальні плани і програми, що затверджуються центральними органами виконавчої влади, а також за навчальними планами і програмами, затвердженими відповідними місцевими органами виконавчої влади.

Випускникам позашкільних навчальних закладів, які в установленому порядку склали кваліфікаційні іспити, видаються відповідні документи про позашкільну освіту в порядку, встановленому МОН. Так, відповідно до Наказу МОН «Про затвердження Порядку видачі випускникам позашкільних навчальних закладів свідоцтв про позашкільну освіту» від 12.07.2001 р. № 510 Свідоцтва про позашкільну освіту видаються випускникам позашкільних навчальних закладів незалежно від підпорядкування, типів і форм власності (далі – позашкільні навчальні заклади), які здобули відповідні знання, навички та вміння, передбачені навчальними планами з певного напрямку позашкільної освіти, склали в установленому порядку кваліфікаційні іспити, на підставі рішення педагогічної ради закладу за зразком [5].

Суб'єкти господарювання, що надають послуги у сфері задоволення духовних потреб (танцювальні школи, мовні курси), але не провадять свою діяльність на підставі типових або затверджених навчальних програм, і які не видають документ про позашкільну освіту, не належать до закладів позашкільної освіти.

Важливого значення набуває чітке і ефективне державне регулювання діяльності закладів позашкільної освіти. Аналізуючи законодавство і практику його застосування можна зробити висновок, що до правових засобів регулювання у сфері позашкільної освіти належить ліцензування, відповідність будівельним і санітарно-гігієнічним нормам, правилам і стандартам облаштування та утримання закладу позашкільної освіти, навчальним планам та програмам.

У свою чергу слід звернутися до Закону України «Про позашкільну освіту» від 20.06.2000 № 1841-III, за яким раніше ліцензування закладів позашкільної освіти було обов'язковою умовою їх функціонування. Із внесенням змін до цього закону від № 2541-VIII від 06.09.2018, а саме ст. 26 п. 6, ліцензування освітньої діяльності може здійснюватися за рішенням засновника (засновників) закладу позашкільної освіти. Тобто, обов'язкове ліцензування було скасовано, але це не говорить про те, що діяльність ніяк не буде регулюватися і не встановлюється жодних вимог, яким має відповідати позашкільний освітній заклад.

Так, зазначеним вище Законом України «Про позашкільну освіту» у ст. 14 вказано, що заклади позашкільної освіти створюються з урахуванням соціально-економічних, національних, культурно-освітніх, духовних і мовних потреб за наявності необхідної навчально-методичної та матеріально-технічної бази, педагогічних кадрів, а також із дотриманням вимог санітарного законодавства [3].

Щодо матеріально технічної бази, то вона має відповідати санітарно-гігієнічним нормам, правилам і стандартам облаштування та утримання закладу позашкільної освіти. Це питання регулюється низкою державних санітарних правил і норм. Так, заклади позашкільної освіти мають провадити свою діяльність з дотриманням СП № 1567-76 «Санітарні правила влаштування і утримання місць занять по фізичній культурі і спорту» від 30.12.76 р. [7]. Документ встановлює вимоги як до відкритих, так і до закритих спортивних споруд (наприклад,

спортивні зали та плавальні басейни). Зокрема, закріплюються вимоги до площі приміщень, їх технічного обладнання, вимоги до використовуваного технічного оснащення тощо.

Окрім того, важливим є документ ДБН В.2.2-3-97 «Будинки та споруди навчальних закладів» [8]. Ці норми поширюються на проектування нових і реконструкцію існуючих будинків навчально-виховного призначення і визначають місткість споруд, вимоги до функціональних зон, вимоги і види функціональних груп приміщень. Загалом, норми розроблені досить детально і регулюють основні важливі питання, що виникають при будівництві або реконструкції будинків та споруд навчальних закладів. Так, серед іншого, регулюються питання орієнтації вікон шкільних будинків, освітлення, електрообладнання, водопостачання, опалення, вентиляції, сигналізації, протипожежної безпеки та низка інших питань. При цьому не можна провадити діяльність, будівництво або реконструкцію закладів позашкільної освіти без дотримання низки санітарних правил та норм, серед яких слід зазначити: СНиП 11-4-79 «Естественное и искусственное освещение» [9]; СНиП 2.04.05-91 «Отопление, вентиляция и кондиционирование» [10]; СНиП 2.04.01-85 «Внутренний водопровод и канализация зданий» [11]; СНиП 3.05.06-85 «Электротехнические устройства» [12]; ДСанПіН «Вода питна. Гігієнічні вимоги до якості води централізованого господарськопитного водопостачання» від 15.04.1997 р. № 136/1940 [13]; СН 3077-84 «Санитарные нормы допустимого шума в помещениях жилых и общественных зданий и на территории жилой застройки» [14].

Законом України «Про позашкільну освіту» серед іншого зазначається, що такі заклади створюються за умови наявності педагогічних кадрів. Це питання регулюється ст. 21 зазначеного закону, яка визначає, що педагогічним працівником закладу позашкільної освіти повинна бути особа з високими моральними якостями, яка має вищу педагогічну або іншу фахову освіту, належний рівень професійної підготовки, здійснює педагогічну діяльність, забезпечує результативність та якість своєї роботи, фізичний та психічний стан здоров'я якої дозволяє виконувати професійні обов'язки в закладах позашкільної освіти [3]. Педагогічним працівником закладу позашкільної освіти може бути також народний умілець із високими моральними якостями за умови забезпечення належної результативності освітнього процесу.

При цьому перевірка фахової відповідності проводиться шляхом проведення атестації педагогічних працівників. Це питання регулюється Типовим положенням про атестацію педагогічних працівників України затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 08.10.2010 р. № 930. Так, у розділі I п. 1.2. зазначено: «Атестація педагогічних працівників – це система заходів, спрямована на всебічне оцінювання їх педагогічної діяльності, за якою визначаються відповідність педагогічного працівника займаній посаді, рівень його кваліфікації, присвоюється кваліфікаційна категорія, педагогічне звання» [15]. Це положення поширюється на керівників, їх заступників, інших педагогічних працівників позашкільних закладів незалежно від підпорядкування, типів і форм власності. Так, чергова атестація здійснюється раз на п'ять років, також можливе проведення позачергової атестації, за результатами чької оформлюється атестаційний лист, що підтвердження відповідності його кваліфікації займаній посаді. При цьому п. 1.5. розділу I закріплює, що атестація педагогічних працівників є обов'язковою.

У позашкільних закладах утворюються атестаційні комісії 1 рівня. У разі прийняття атестаційною комісією рішення про невідповідність педагогічного працівника займаній посаді керівником закладу може бути прийнято рішення про розірвання трудового договору з додержанням вимог законодавства про працю, або його переведення на менш кваліфіковану роботу. При ухиленні від атестації основні важелі впливу концентруються в руках керівництва, у зв'язку з чим останнє може звільнити за невідповідність працівника займаній посаді. Такий підхід дозволяє контролювати відповідність працівників кваліфікаційним вимогам,

здійснювати регулярну перевірку їх відповідності, а від цього, в свою чергу, безпосередньо залежить якість позашкільної освіти.

Варто зазначити, що у позашкільних навчальних закладах можуть працювати концертмейстер, художній керівник, культорганізатор, акомпаніатор, екскурсовод, інструктор з туризму, музичний керівник, інструктор з фізкультури, інструктор з праці, інструктор слухового кабінету, старший керівник та керівник туристських груп (походу, екскурсії, експедиції) тощо. Згідно Постанови КМУ від 14 червня 2000 р. n 963 «Про затвердження переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників» [16] вони належать до педагогічних працівників і у відповідності до Типового положення про атестацію педагогічних працівників України, їм за результатами атестації встановлюються тарифні розряди. При встановленні тарифного розряду враховуються освітній рівень працівника, професійна компетентність, педагогічний досвід, результативність та якість роботи, інші дані, які характеризують його професійну діяльність [14]. Відповідно до профільного закону «Про позашкільну освіту» [3] педагогічним працівником закладу позашкільної освіти визнається також народний умілець, але детальне регулювання процесу атестації і перевірки належного рівня їх кваліфікації на законодавчому рівні немає.

У відповідності до Закону України «Про освіту» до атестації прирівнюється сертифікація педагогічних працівників, яка є зовнішнім оцінюванням професійних компетентностей педагогічного працівника (у тому числі з педагогіки та психології, практичних вмій застосування сучасних методів і технологій навчання), що здійснюється шляхом незалежного тестування, самооцінювання та вивчення практичного досвіду роботи (ст. 51) [1].

Висновки з дослідження. Через спрощення процедури регулювання діяльності закладу позашкільної освіти наразі спостерігається збільшення їх кількості, що позитивно впливає на духовний і фізичний розвиток суспільства. Обов'язкове ліцензування було істотним способом перевірки відповідності здійснюваної діяльності державній освітній політиці.

Варто згадати розгалужену систему санітарних правил та норм, що детально регулюють діяльність закладів, але деякі з них наразі потребують модернізації й оновлення. Достатньо урегульованим на законодавчому рівні також є питання атестації педагогічних працівників, але залишається не визначеним питання залучення до педагогічної діяльності народних умільців.

Список використаних джерел:

1. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 № 2145-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. ОСВІТА В УКРАЇНІ: БАЗОВІ ІНДИКАТОРИ. Інформаційно-статистичний бюлетень результатів діяльності галузі освіти у 2017/2018 н.р. Підготовлено Державною науковою установою «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/1serpkonf-informatsiyniy-byuleten.pdf>.
3. Про позашкільну освіту : Закон України від 20.06.2000 № 1841-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14>.
4. Про затвердження переліку типів позашкільних навчальних закладів і Положення про позашкільний навчальний заклад: Постанови КМУ від 6 травня 2001 р. № 433. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/433-2001-%D0%BF>.
5. Про затвердження Порядку видачі випускникам позашкільних навчальних закладів свідоцтв про позашкільну освіту : Наказу МОН від 12.07.2001р. № 510. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0788-01#o20>.
6. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 28.09.2017 № 222-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19>.

Цивільне право

7. Санітарні правила влаштування і утримання місць занять по фізичній культурі і спорту: СП № 1567-76 від 30.12.76 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v7-76400-76>.

8. Будинки та споруди навчальних закладів: ДБН В.2.2-3-97. URL: [http://kbu.org.ua/assets/app/documents/53\(1\)98.pdf](http://kbu.org.ua/assets/app/documents/53(1)98.pdf).

9. Естественное и искусственное освещение СНиП 11-4-79. URL: https://znaytovar.ru/gost/2/SNiP_230595_Estestvennoe_i_isk.html.

10. Отопление, вентиляция и кондиционирование. СНиП 2.04.05-91. URL: <https://ventportal.com/node/30>.

11. Внутренний водопровод и канализация зданий СНиП 2.04.01-85. URL: <http://soyuzproekt.ru/ntd/878.htm>.

12. Электротехнические устройства. СНиП 3.05.06-85. URL: <http://storage.stroitelstvo365.ru/3.05.06-85.pdf>.

13. Вода питна. Гігієнічні вимоги до якості води централізованого господарськопитного водопостачання. ДСанПіН від 15.04.1997 р. № 136/1940. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0136-97>.

14. Санитарные нормы допустимого шума в помещениях жилых и общественных зданий и на территории жилой застройки. СН 3077-84. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v7_84400-84.

15. Типове положення про атестацію педагогічних працівників України затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 08.10.2010 р. № 930. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1255-10/print>.

16. Про затвердження переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників : Постанови КМУ від 14 червня 2000 р. n. 963. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-2000-%D0%BF/print>.